

Türk Psikoloji Yazıları
2004, 7 (13)103-113

Çocuk Cinsel İstismarı: Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler ve Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Ayten Z-Page*

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Özet

Bir çok kültürde her yaşta çocuğun yaşadığı cinsel istismar doğası, şiddeti ve boyutları ile diğer kriz durumlarından farklılık gösterir. Çocukların aile içi veya aile dışı cinsel istismara maruz kalmaları psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimlerini olumsuz etkiler. Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, travmatik olayın olduğu sıralarda ve travmatik olay sonrasında dönemlerde de görülebilmektedir. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal sorunların temelinde travma yaratan dinamikler vardır. Psikososyal, kültürel, kişisel ve psikolojik etkenler çocuklara yönelik istismar edici eylemlerin kaynağını oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk cinsel istismarı, psikolojik travma, ruhsal sorunlar, travma yaratan dinamikler, travma belirtileri

The Child Sexual Abuse:

The Causes and Effects of Child Sexual Abuse

Abstract

In many cultures sexual abuse event experienced by children of all ages can be differentiated from other crisis situations in terms of its nature, intensity and extent. Intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of children has negative effects on their psychological, social and cognitive development. The effects of sexual abuse on children can be seen in acute phase, as well as years after the traumatic event. The traumagenic dynamics are the causes of the mental problems emerging from the children's sexual abuse experience. The psychosocial, cultural, personal and psychological factors are the sources of abusive behaviour towards children.

Key Words: Child sexual abuse, psychological trauma, mental problems, traumagenic dynamics, traumatic symptoms.

* Yazışma Adresi: Dr. Ayten Z-Page, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 80310, Şişli, İstanbul.
E-posta: aytenz@bilgi.edu.tr

Çocuklara yönelik aile içi veya aile dışı cinsel istismar 1970'lerin sonunda sosyal bir sorun olarak görülmeye başlandığında cinsel istismara neden olan etkenler ve etkilerini ele alan çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara sosyolojik açıdan bakıldığında, cinsel şiddet içeren eylemlerin toplumsal ve karmaşık bir yapısı olduğu ortaya çıkmıştır (Eisler, 1995; Myers, Diedrich, Fincher ve Stern, 1999). Psikolojik açıdan bakıldığında da, cinsel istismara uğrayan çocukların farklı gelişimsel dönemlerde ciddi boyutlarda ruhsal sorunlar yaşadıkları bulunmuştur. Ayrıca, çocukluk döneminde yaşanan cinsel şiddetin yetişkinlikte cinsel saldırganlığa yol açabileceğine dair bulgular, yani şiddetin şiddet doğurduğu gerçeği, günümüze kadar yapılan araştırmalardan çıkarılacak en çarpıcı sonuçtur (Herman, 1992; Van der Kolk ve Fisler, 1995). Dünyada çocuk cinsel istismarı kaygı verici boyutlarda artarak çözümlenmesi gereken acil bir sorun olarak önemini hala sürdürmektedir. Cinsel istismar konusunda gerek araştırma, gerekse kuramsal çalışmalar içeren makale sayısı artmakla birlikte, sosyal ve klinik çalışmalara katkıda bulunacak farklı bakış açısıyla yazılmış kaynaklara her zaman gereksinim vardır. Bu makale, çocuklara yönelik cinsel istismarın tarihçesini, tanımını, cinsel istismarın oluşumunu hazırlayan etkenleri ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini değerlendirip bu konular üzerinde genel bir özet sunacaktır.

Çocuk Cinsel İstismarının Tarihçesi

On dokuzuncu yüzyıl başlarında, tedavi ettiği kadın hastalarının bir çoğunun çocukluk-

ta cinsel istismar yaşantıları olduğunu keşfeden Freud (1856; 1938), obsesyonel nevrozun ve histerik belirtilerin tamamen çocukluk dönemine ait bastırılmış cinsel istismar yaşantılarından kaynaklandığını savunmuştur. Ancak daha sonrasında Freud, aldığı yoğun politik ve bilimsel baskılar sonucunda bu görüşlerini değiştirmiş, 'baştan çıkarma' kuramını ortaya atarak çocukluk dönemi cinsel istismar iddialarının kadın hastalarının çocukluk fantazisi ve hayal ürünü olduğunu belirtmiştir (Cicchetti ve Carlson, 1991; Myers ve ark., 1999). Freud'un baştan çıkarma kuramının, 1940'lı yıllardan 1970'li yılları içine alan uzun bir dönemde çocuk ve kadınlara yönelik cinsel şiddet içeren eylemlerle ilgili düşünceler üzerinde belirleyici bir etkisi olmuştur. Kız çocuklarının yetişkinlerle cinsel eylemi başlatmada ve sürdürmede etkin rol oynadıkları ve yetişkinlerle cinsel temasın çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olmadığı savunulmuştur (Abrahamsen; akt., Scully, 1994; Mitchel, 1984). Hatta bu görüşleri benimseyen Bender ve Grugett gibi düşünürler, erkek çocukların cinsel saldırıya maruz kalmaları durumunda, bu mağdurların cinsel edime kız çocukları gibi kendi istekleriyle katılmadıkları için gerçek anlamda 'kaza' mağduru oldukları açıklamasını getirmişlerdir (Cicchetti ve Carlson, 1991). Ayrıca, erkeklerin cinsel yönden saldırgan davranışlarını karşı konulmaz dürtü ve bir hastalık olarak gören açıklamalar da saldırganları bu davranışlarından sorumlu tutmayarak bağışlayıcı olmuşlardır (Halleck; akt., Scully, 1994). Bu görüşler, karmaşık ve toplumsal bir sorun olan çocuk cinsel istismarlarının içinde

yer alan kültürel ve yapısal bağlamın gözardı edilmesine neden olmuş, çocuk ve kadınlara karşı cinsel şiddeti harekete geçiren etkenleri inceleme ve değiştirme gereğini ortadan kaldırmıştır. 1960'lı yılların başında Kempe ve arkadaşlarının (Kempe, Silverman, Steele, Droegemuller ve Silver, 1962) 'hırpalanmış çocuk sendromu' başlıklı çalışmalarıyla bilimsel çevrelerde fiziksel ve cinsel istismara dikkat çekmeleri önemli gelişmelerin gerçekleşmesini sağlamıştır (Topçu, 1997). İlk olarak, çocuk istismarı ve ihmali konularında raporlar değerlendirmeye alınmış ve vaka raporları niteleğinde yayınlar yapılmaya başlanmıştır (Belkin, Greene, Rodrique ve Boggs, 1994; Myers ve ark., 1999). 1970'li yıllarda kadın hareketlerinin başlamasıyla basın organlarının çocuk ve kadınların cinsel şiddetle mağdur edilmelerine geniş yer vermesi sonucu çocuk cinsel istismarı ciddi bir toplumsal sorun olarak görülmeye başlanmış ve çocuk istismarı ve ihmalinin bildirilmesini ve tedavisini zorunlu kılan resmi çalışmalar başlatılmıştır (Belkin ve ark., 1994; Myers ve ark., 1999). Kempe ve arkadaşlarının (Kempe, Silverman, Steele, Droegemuller ve Silver, 1977) girişimleri sonucu Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği'nin (International Society for Prevention Child Abuse and Neglect) kurulmasıyla çocukların maruz kaldıkları istismar türleri, tedavileri ve önleme programları hakkında ileri düzeyde çalışmaların yapılmasına başlanmıştır (Topçu, 1997).

Çocuk Cinsel İstismarının Tanımı ve Çeşitleri

Çocuk cinsel istismarı ilk olarak 'bağımlı ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve ergenlerin bilinçli olarak onay vermeye muk-

tedir olmadıkları ve bütünüyle algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyal tabulara ters düşen cinsel eylemlerde taraf olmaları' olarak tanımlanmıştır (Kempe ve Kempe; akt., Haugaard, 2000). Daha sonraları çocuk cinsel istismarına ilişkin tanımlamalar çocuk ile saldırgan arasındaki yaş farkları, saldırganın kullandığı yöntemler ve istismarın verdiği zararlar üzerinde durularak çeşitlendirilmiştir (Finkelhor 1979; 1984). Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği çocuk cinsel istismarını, 'rıza yaşının altında bulunan bir çocuğun cinsel açıdan olgun bir yetişkinin cinsel doyumuna yol açacak bir edim içinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması' şeklinde genişleterek tanımlamıştır. Bu tanım, cinsel edimin herhangi bir araç kullanılarak yapıldığı veya yapılmadığı; genital ya da fiziksel temas içerdiği veya içermediği; çocuk tarafından başlatıldığı veya başlatılmadığı ve zarar verdiği ya da vermediği gibi bütün durumları kapsamaktadır (Finkelhor, 1987; Hobbs, Hanks ve Wyne, 1993). Çocukların maruz kaldığı cinsel istismar çeşitleri; temas içermeyen istismar (cinsel öneri, seks konuşma ve yorumlarda bulunma, teşhircilik), röntgenicilik, cinsel organlara dokunma, oral seks (oral-vajinal, oral-penil, oral-anal ilişki), inter-femoral ilişki (çocuğun bacakları arasına penisin yerleştirilmesi), cinsel penetrasyon (anal, genital, parmak, cisim), cinsel sömürü (çocuk pornografisi ve çocuk fuhuşu) olarak yedi gruba ayrılmıştır (Faller, 1989; Haugaard, 2000). Çocukların bu istismar türlerinden en sık olarak oral ve genital temas, dokunma ve okşama gibi cinsel edimlere maruz kaldığı açıklanmıştır (Adams, Harper, Knudson ve Revilla, 1994).

Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Genel Özellikleri

Çocuğa yönelik cinsel istismar eylemlerinin birçoğunun aile içinde ya da çocuğa yakın kişilerce yapıldığı; aile dışı cinsel istismarın her şekilde olabildiği ve daha uzun sürdüğü, aile içi istismarlarda ise penetrasyonun daha sık görüldüğü belirtilmiştir (Adams ve ark., 1994; Faller ve Henry, 2000). Aile içi cinsel istismara uğrayan çocukların yaşlarının 5 ile 7 arasında, aile dışı cinsel istismara uğrayan çocukların yaşlarının 7 ile 10 arasında olduğu; kız çocuklarının erkek çocuklara göre cinsel istismara daha fazla maruz kaldıkları ve özellikle erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha küçük yaşlarda istismar edildiği bulunmuştur (Fisher ve McDonald, 1998; Wallace, 1999). Türkiye'de aile içi cinsel istismarın kızlarda 6 yaşın altında başladığı, istismarın 4 ile 6 yıl sürdüğü ve mağdurların bir çoğunun şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir (Polat, 2000; Solmaz-Korkut, 1998; Yüksel, 1993). Ayrıca, Türkiye'de aile içi cinsel istismara maruz kalan çocukların çoğunluğunun Marmara ve Karadeniz Bölgeleri'nde yaşadığı tespit edilmiştir (Bilge ve Taşkıranoğlu-Tırtıl, 2001; Solmaz-Korkut, 1998). Araştırmalar, fiziksel, zihinsel veya gelişimsel bir özürü bulunan, sosyal olarak yalnız, daha kolay itaat eden, erişkinleri etkilemeye çalışan, ilgi görme gereksinimi olan, erken yaşta cinsel olgunluğa erişmiş ve fiziksel olarak çekici olan çocukların cinsel saldırıya uğrama risklerinin daha fazla olduğunu ileri sürülmüştür (Elliot ve Briere, 1995; Saywitz, Mannarino, Berliner ve Cohen, 2000). Çocukların maruz kaldığı diğer istismarlarda görüldüğü gibi ailenin yaşadığı ekonomik sorunların ve aile içi şiddetin, cinsel

istismarların oluşumunda da risk etkenleri olduğu bulunmuştur (Finkelhor, 1994; Topçu, 1997).

Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler

Finkelhor'un (1984) sunduğu psikososyal model, çocuklara yönelik istismar edici eylemlere neden olan etkenler üzerinde kapsamlı bilgiler verir. Bu model, çocukların cinsel istismara maruz kalmasına neden olan etkenleri kişisel, psikolojik ve sosyal açıdan değerlendirerek cinsel istismarı ortaya çıkaran koşulları belirler ve gruplara ayırır.

Koşul 1. Saldırganın cinsel istismar motivasyonu: Duygusal açıdan olgunlaşmamış, erişkinlerle ilişkiyi tehdit edici gören, reddedilme veya yetersiz olma korkusu yaşayan ve cinsel doyum kaynakları ulaşılır durumda veya tam tatmin edici olmayan saldırgan, çocukları kolay ulaşılabilir cinsel objeler olarak görür.

Koşul 2. İçsel engelleyici etkenlerin yıkılması: Kişinin kendine güvenini tehdit eden stres durumları, evlilik sorunları, evlilik ilişkisinin işlevselliğini kaybetmesi, duyguların cinsel yollarla ifadesini destekleyen kültürel normlar, alkol ya da madde kullanımı, psikopatolojik rahatsızlıklar, yaşlılık, çocuklara gösterilen cinsel ilgiye ilişkin toplumsal hoşgörü ve cinsel saldırganlara yönelik hukuki yaptırımların zayıf ve yetersiz olması gibi etkenler saldırganın çocukla cinsel etkileşimine neden olurlar.

Koşul 3. Dışsal engelleyici etkenlerin yıkılması: Ebeveyn-çocuk bağlılığının zayıf olması, anne yoksunluğu veya annenin hasta olması, ebeveynlerin yetersiz bakımı ve

gözetmenliği, kapalı ve katı bir aile yapısı, aile içi şiddet, ailenin ya da annenin sosyal destek kaynaklarının olmaması gibi etkenler çocuğun cinsel istismara uğrama riskini artıran etkenlerdir.

Koşul 4. Çocuğun direncini kıran etkenler: Fiziksel, zihinsel ve/veya gelişimsel özürü bulunan, terkedilmiş, duygusal olarak yoksun ve sosyal olarak yalnız bırakılmış olan, cinsel istismar hakkında bilgisi olmayan çocukların cinsel istismara uğrama riskleri daha fazladır.

Cinsel şiddet içeren eylemlerin gerçekleştirilmesinde, kişisel ve psikolojik etkenlerin önemli rol oynadıklarını savunan Malamuth ve Briere (1986), bir dizi ara değişkeni olan farklı bir model önermişlerdir. Bu modele göre; kültürel etkenler, kişilik özellikleri, kişisel deneyimler, inanç sistemleri, şiddet karşısında cinsel uyarılma, pornografinin ve insanlar arasında saldırgan davranışları destekleyen ilişki ağlarının varlığı gibi değişkenler kadın ve çocuklara yönelik cinsel istismara neden olurlar. Kişisel ve psikolojik etkenlerin ağırlıklı olarak yer aldığı bu modellere karşılık diğer yaklaşımlar, cinsel istismara neden olan etkenler konusunda farklı açıklamalar öne sürmüşlerdir. Feminist yaklaşım, çocuklar ve kadınlara yönelik cinsel saldırganlığın ataerkil toplumlarda erkek egemenliğinin bir unsuru olarak ortaya çıktığını savunur (Scully, 1994; Yüksel, 2003). Sosyo-kültürel yaklaşım, cinsel saldırganlığın sosyal sistem sorunu olduğunu ve sosyo-kültürel yapıda bulunan cinsiyet rollerindeki farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürer (Eisler, 1995; Yıldırım, 1998).

Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Cinsel istismara uğrayan çocukların, cinsel istismar yaşantısına özgü tipik davranım bozuklukları gösterdikleri ve hem travmayı izleyen kısa dönemde, hem de travma sonrasındaki uzun bir dönemde ağır ruhsal sorunlar yaşama riskine sahip oldukları belirtilmiştir (Fleming, Mullen ve Bammer, 1997; Saywitz, Mannarino, Berliner ve Cohen, 2000). Çocuklarda gelişen ruhsal sorunların ağırlığının cinsel istismar eylemlerine (özellikle penetrasyon ve anal ilişkinin olmasına), saldırganın istismar yöntemlerine (özellikle, şiddet kullanması ve derecesine), istismar sırasında saldırganın çocuğa verdiği mesajlara ve bu mesajların çocuk için taşıdığı anlamlara, istismarın sıklığı ve süresine bağlı olduğu bulunmuştur (Biere, 1992, 2003; Finkelhor, 1994). Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal sorunların temelinde 'travma yaratan dinamikler' olduğunu öne süren Finkelhor (1987), cinsel istismarın çocuk üzerindeki duygusal, sosyal ve davranışsal etkilerini bu dinamiklerle açıklamıştır.

Travmatik cinsel uyarılma (traumatic sexualisation). Erken yaşlarda uygun olmayan cinsel deneyimlerle tanışan çocuk, sağlıklı ve normal olmayan bir cinsel gelişme gösterir.

Aldatılma/ihanet (betrayal of trust). Güvendiği ve bağlı olduğu birisi tarafından istismar edilen çocuk, ilişkilerinde güven ve bağlılık konularında sorunlar yaşar.

Güçsüz/çaresiz hissetme (powerlessness). Zorlama ve güç kullanılarak istismara maruz kalan çocuk kaygı, korku ve çaresizlik gibi

ağır duygular yaşar ve kendine zarar verici davranışlar geliştirir.

Suçlama (stigmatization). Cinsel istismar sırasında saldırgan tarafından ve olay ortaya çıktığında çocuğun yakınları tarafından çocuğa verilen suçlayıcı mesajlar, düşmanca davranışlar geliştirmesine ve suça yönelmesine neden olur.

Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkileri, gözlenebilen birincil akut ve ikincil stres tepkileri olarak; mağdurların saldırganla özdeşleşme davranışları da üçüncül stres tepkileri olarak tanımlanır (Hartman ve Burgess, 1991; Myers ve ark., 1999).

Birincil Akut Stres Tepkileri

İstismarcının çocuğa yönelik tehditkar tutumunun ve çocuğun içinde bulunduğu kötü durumu ebeveynlerin farketmemesinin, çocuğu kendini kapana kısılmış hissedeceği travmatik bir döneme soktuğu belirtilmiştir (Finkelhor,1994; Fischer ve McDonald, 1998). Cinsel istismar yaşantısı ortaya çıktığında çocuğun yakınlarından aldığı olumsuz mesajların ve aynı zamanda tetkik ve tedavilerinin, deneyimli ve duyarlı olmayan profesyonel kişilerce yapılmasının travma belirtilerini artırdığı bulunmuştur (Romans, Martin ve Mullen, 1997). Fiziksel, psikolojik, davranışsal ve performansa bağlı olarak ortaya çıkan akut stres tepkileri, fiziksel olarak kendilerini baş ve karın ağrısı, kusma, iştah azalması, genital şikayetler ve cinsel enfeksiyonlar olarak gösterir (Cicchetti ve Carlson, 1991; Mullen ve Fleming, 2002). Cinsel istismara uğramış çocuklarda görülen psikolojik akut stres tepkileri; dikkat eksikliği, kendiliğe yöneltilen öfke, hayale dalma, depresyon,

olağan aktivitelerden geri çekilme, insanlar arasında yoğun kaygı yaşama, insanlardan kaçma davranışları, uyku rahatsızlıkları ve gece kabusları olarak ortaya çıkar (Gold, Elhai, Lucenko, Swingle ve Hughes, 1998). Ayrıca çocuğun, fiziksel ve duygusal olarak başa çıkamadığı bu yaşantıdan, birtakım uyum mekanizmaları kullanarak zihinsel olarak kaçmasının, travmatik amnezi (Courtois, 1992; Bilge ve Taşkıranoglu-Tırtıl, 2001), kişilik çatışmaları ve kişilik bölünmelerine neden olduğu ileri sürülmüştür (Christo, 1997; Kessler, 1999). Cinsel istismara uğramış çocuklardaki en dramatik bulgular, davranışsal düzeydeki stres tepkileridir. Aşırı temizlenme veya temizliği ihmal etme, daha bebekçe davranışlar sergileme, hayali arkadaş edinme, yoğun cinsel merak ve cinsel davranışlar gösterme, okul ve sosyal becerilerde gerileme gibi belirtiler cinsel istismara maruz kalmış çocuklarda görülen davranışsal akut stres tepkileridir (Davies, Glaser, ve Kossof, 2000; Friedrich, 1993).

İkincil Stres Tepkileri

Cinsel istismara maruz kalmış çocukların, ileri dönemlerde travma sonrası stres bozukluğu tanı ölçütlerine benzer belirtiler gösterdikleri; ancak duygusal alan, kendini algılama, kişilerarası ilişkiler ve cinsel davranışlar konularında yaşadıkları sorunlarla daha karmaşık travma sonrası stres belirtilerine sahip oldukları belirtilmiştir (Ferguson, Horwood, ve Lynskey,1997; Rothbaum, Foa, Riggs, ve Murdock, 1992).

Duygusal Tepkiler ve Kendini Algılamada Sorunlar. Cinsel istismara uğramış çocukların, ileri dönemlerde kronik depresyon ve kaygı,

travma sonrası stres bozukluğu, travmatik anıları yadsıyıp bastırdıkları için disosiyatif kimlik bozuklukları ve yeme bozuklukları yaşadıkları, kendine zarar verici davranışlar geliştirdikleri, yoğun intihar düşünce ve girişimlerinin olduğu bulunmuştur (Kaya ve Sungur, 1998; Mullen ve Fleming, 2002). Kendine acıma, düşük özgüven ve benlik saygısı, yoğun utanç ve suçluluk duygularının da cinsel istismar mağdurlarının duygusal ve sosyal olarak içe kapanmalarına neden olduğu belirtilmiştir (Christo, 1997; Romans ve ark., 1997).

Kişilerarası İlişkiler ve Cinsel Sorunlar.

Cinsel istismara uğramış çocukların ileriki hayatlarında sosyal ve yakın ilişkilerde güven ve bağlılık konularında çatışmalar, cinsel veya duygusal açıdan mağdur edici ilişkiler kurma, kompulsif cinsel davranışlar, cinsel işlev bozuklukları, cinsel kimlik karışıklığı, erken yaşlarda hamile kalma gibi sorunlar yaşadıkları bulunmuştur (Briere ve Runtz, 1993; Ferguson, Horwood, ve Lynskey, 1997). Ayrıca güven yoksunluğu ve cinsel uyum sorunlarının var olan yakın ilişkilerini olumsuz etkilediği, bu nedenle sık olarak ayrılık veya boşanmayla sonuçlanan ilişkiler yaşadıkları ve hayat kadınlığına yönelme eğilimlerine daha fazla sahip oldukları gözlenmiştir (Cole ve Putnam, 1992; Kessler, 1999; Mullen, Martin, Anderson, Roman ve Herbison, 1996). Bu boyuttaki ikincil stres tepkilerine erkek çocuklar ve ergenler açısından bakıldığında, bahsedilen bu belirtilerin yanında cinsel oryantasyonda belirsizlik, homofobi ve beden imajı rahatsızlıkları yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Kinzl, Mangweth, Traweger ve Biebl, 1996; Levesque, 1994).

Üçüncül Stres Tepkileri

Önceleri, cinsel istismar mağdurlarının kendilerini sıklıkla geçmişteki travmatik olayı hatırlatan durumlar içinde bulmalarının (Repetition compulsion), mağdurların üstünlük kazanma gereksinimine bağlı olarak geliştiği ileri sürülmüş; ancak klinik incelemeler, kendiliğe veya başkalarına yöneltilen suçlama ve öfkenin, cinsel istismara uğramış insanların yaşamlarındaki merkez sorunları oluşturduğunu bulmuştur (Belkin ve ark., 1994; Sungur, 2002). Buradan hareketle, tekrarlanan travmatik yaşantıların, mağdurların saldırganla özdeşleşme sonucunda 'kurban edici' roller; öğrenilmiş çaresizlik ve umutsuzluk duygularıyla da 'kurban olma' rolleri geliştirmelerine bağlı olarak ortaya çıktığı saptanmıştır (Herman, 1992; Van der Kolk ve Fisler, 1995). Çocukların yetişkinlere göre, geçmişteki travmayı davranışsal olarak daha fazla tekrarlama eğiliminde oldukları görülmüştür (Reiker ve Carmen, 1986; Rosen ve Martin, 1998). Çocuğun bağlı olduğu ve güven duyduğu yetişkinlere ulaşamaması sonucu, saldırganla güçlü bir travmatik duygusal bağlılık geliştirdiği ve bu bağlılığın da, saldırganın cinsel davranışlarının çocuk tarafından gerçekçi bir şekilde algılanmasına engel olduğu belirtilmiştir (Herman, 1992; Ochberg, 1988). Cinsiyet farklılıkları dikkate alındığında, erkek çocuk ve ergenlerin kızlara göre saldırganla daha fazla özdeşleştikleri ve daha fazla kurban edici roller seçtikleri bulunmuştur (Lisak, 1994; Myers, 1986). Bazı cinsel istismar mağdurlarının istismarın sorumluluğunu tümüyle üzerlerine alarak, bu yaşantının yarattığı korku ve çaresizlik duygularını örten kontrolde olma yanılsaması geliştirdikleri ve bundan dolayı da daha az

ruhsal sorun yaşadıkları bu konudaki en çarpıcı bulgulardan biridir (Mullen ve Fleming, 2002; Van der Kolk ve Fisler, 1995; Williams, 1994).

Tartışma ve Sonuç

Cinsel istismara bağlı travma, bedensel olduğu gibi psikolojik bütünlüğü de zedeleyen bir olaydır. Çocukların maruz kaldıkları cinsel istismardan duygusal, cinsel ve sosyal olarak etkilenmemeleri ve bu yaşantının kişilik gelişimini derinden etkilememesi olanaksızdır. Sadece cinsel değil, aynı zamanda duygusal ve fiziksel şiddeti öğrenmenin çocuklukta gerçekleşip yetişkinlik süresince kalıcı hale geldiği dikkate alınır, çocuklara yönelik istismarı önleyici çalışmaların önemi kavranabilir. Ancak Finkelhor'un (1984) psiko-sosyal modelinin öne sürdüğü cinsel istismarı hazırlayıcı koşulları, çocuklara yönelik cinsel istismar sorununu durdurma ve önlemenin tek ve basit bir çözümü olmadığını gösterir. Çocukların cinsel istismarı karmaşık ve toplumsal bir sorundur ve buna neden olan bir çok psikolojik, sosyal ve kültürel etkenleri inceleme ve değiştirme gereğini ortaya çıkarmıştır. Wurtele ve Miller-Perrin'e (1992) göre, çocuk cinsel istismar ve ihmal olaylarından sadece saldırganlar değil, bu olayların yaşandığı toplumdaki her bir birey sorumludur. Öncelikle toplumun bir bütün olarak bu sorunu tanımlaması ve önüne geçmesi için ailelere ve halka yönelik eğitim programlarıyla toplumun çocuk istismarlarına yönelik sağlıklı tutum ve tavırlar geliştirmesi gerekmektedir. Çocukların cinsel istismarını önleme çalışmaları; cinsel mağduriyet, cinsel saldırganlık, cinsel istismar ve şiddet içeren davranışlar konularına yönelik toplumun bi-

linçlendirilmesini amaçlamalıdır. Okullarda veya basın ve yayın organlarını kullanarak cinsel istismar üzerine yapılan bilgilendirme çalışmalarının çocukların istismardan ailelerini haberdar etmeleri ve ailelerin de çocuklarını istismardan korumaları konularında olumlu sonuçlar vermiştir (Cox, 1998; Plummer, 1993). Dolayısıyla, çocuklara ve ailelerine yönelik sağlıklı dokunma, cinsel istismar, cinsel istismar suçluları, cinsel istismarı ve suçluyu haber verme ve cinsel istismardan kaçma gibi konularda bilgilendirme çalışmaları yapmak çocukların kendilerini cinsel istismardan korumalarına yardımcı olacaktır. Ancak, cinsel istismarı önleme ve durdurma çalışmalarında asıl sorumluluk çocuğa karşı suç işleyen saldırganındır. Cinsel istismar suçlularının %60-70 kadarının tekrar aynı suçu işledikleri düşünülürse (Cox, 1998) saldırganların yeterince ceza almaları ve cezalı oldukları süreçte de zorunlu tedavi görmelerini hedefleyecek çalışmalar da yapılmalıdır.

Ailelerin ve değerlendirme ve tedavi için götürülen profesyonel kişilerin, cinsel istismara maruz kalan çocuklara yaklaşımları da oldukça hassas bir konudur. Mağdur çocukların değerlendirme ve tedavilerinin deneyimli ve duyarlı olmayan kişiler tarafından yapılması, çocuğun kendine yakın kişilerce suçlanması, duygusal yükü çok ağır olan bir ortam yaratarak çocuğu tekrar travmatize eder (Fleming, Mullen ve Bammer, 1997). Ailelerin ve çocuğa yakın kişilerin cinsel istismara maruz kalan çocuklarla ilişkilerinde suçlayıcı ve cezalandırıcı davranışlardan kaçınarak anlayışlı, koruyucu ve destekleyici tutumlar sergilemelerinin travma belirtilerini tedavi edici olduğu bilinmektedir (Romans ve ark., 1997). Bu nedenle, cinsel istismara

maruz kalmış çocukların aile içi veya aile dışında kendilerine yakın kişilerle, sürekliliği olan güvenli ve koruyucu ilişkiler içinde yaşamlarının sağlanması, çocukların travmanın etkileriyle olumlu bir şekilde baş etmelerine yardımcı olacak ve bu etkilerin kalıcı olmasının önüne geçecektir.

Cinsel istismara uğramış çocukların hukuksal, tıbbi ve psikolojik değerlendirmelerinin niteliği ve kapsamı konusunda hukukçular, adli tıp uzmanları, psikiyatristler, pediatristler, pedagoglar, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir. Bu uzmanlar bir ekip olarak cinsel istismar olgularında ortak bir yöntem oluşturulmasına yönelik çalışmalıdırlar. Cinsel istismara bağlı travma kendi içinde karmaşık ve ağır olacak dinamikleri içerdiğinden, cinsel istismara maruz kalmış çocukların tedavi süreçlerinde rolü olan uzmanların da kendilerini bilgi ve beceri açısından geliştirmeleri profesyonel bir sorumluluktur.

Kaynaklar

- Adams, J.A., Harper, K., Knudson, S., & Revilla, J. (1994). Examination findings in legally confirmed child sexual abuse: It's normal to be normal. *Pediatrics*, 94, 310-317.
- Belkin, D. S., Greene, A. F., Rodrique, J. R., & Boggs, S. R. (1994). Psychopathology and history of sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 9, 535-547.
- Bilge, S. & Taşkıranoğlu-Tırtıl, L. (2001). Cinsel istismar maruz kalan çocuklar: Mağdur, saldırgan özellikleri ve ruhsal/davranışsal bozukluklar. *Klinik Adli Tıp*, 1, 1-8.
- Briere, J. (1992). *Child abuse trauma: Theory and treatment of lasting effects*. USA: Sage Publications.
- Briere, J. (2003). *The complexity of posttraumatic states: Assessment and treatment implications*. The 8th European Conference on Traumatic Stress, Berlin, 22-25 Mayıs.
- Briere, J., & Runtz, M. (1993). Childhood sexual abuse: Longterm sequalae and implications for psychological assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 8, 312-330.
- Cicchetti, D., & Carlson, V. (1991). *Child Maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christo, G. (1997). Child sexual abuse: Psychological consequences. *Psychologist*, 10, 205-209.
- Cole, P. T., & Putnam, F. W. (1992). Effects of incest on self and social functioning: A developmental psychopathology perspective. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 174-184.
- Courtois, C. A. (1992). The memory retrieval process in incest survivor therapy. *Journal of Child Sexual Abuse*, 1, 11-31.
- Cox, A. D. (1998). Preventing child abuse: A review of community-based projects II. *Child Abuse Review*, 7, 30-43.
- Davies, S. L., Glaser, D., & Kossof, R. (2000). Children's sexual play and behavior in Preschool Settings. *Child Abuse and Neglect*, 24, 1329-1343.
- Elliot, D. M., & Briere, J. (1995). Post-traumatic stress associated with delayed recall of sexual abuse: A general population study. *Journal of Traumatic Stress*, 8, 629-647.
- Eisler, R. (1995). *Sacred Pleasure: Sex, myth, and the politics of the body*. San Fransisco: Harper-Collins.
- Faller, K. C. (1989). *Child sexual abuse: An interdisciplinary manual for diagnosis, case management and treatment*. London: Mac Millan Edu.
- Faller, K. C., & Henry, J. (2000). Child sexual abuse: A case study in community collaboration. *Child Abuse and Neglect*, 24, 1215-1225.
- Ferguson, D. M., Horwood, L. J., & Lynskey, M. T. (1997). Childhood sexual abuse, adolescent sexual behaviours and sexual victimization. *Child Abuse and Neglect*, 21, 789-803.
- Finkelhor D. (1979). *Sexually victimised children*. New York: Free Press.

- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free Press.
- Finkelhor, D. (1987). The trauma of child sexual abuse: Two models. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 348-366.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 18, 409-417.
- Fischer, D. G., & McDonald, W. L. (1998). Characteristics of intrafamilial and extrafamilial child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 22, 915-929.
- Fleming, J., Mullen, P. E., & Bammer, G. (1997). A study of potential risk factors for sexual abuse in childhood. *Child Abuse and Neglect*, 21, 49-58.
- Friedrich, W. N. (1993). Sexual victimization and sexual behaviour in children. *Child Abuse and Neglect*, 17, 59-66.
- Gold, S. N., Elhai, J. D., Lucenko, B. A., Swingle, J. M., & Hughes, D. M. (1998). Abuse characteristics among childhood sexual abuse survivors in therapy: A gender comparison. *Child Abuse & Neglect*, 22, 1005-1012.
- Hartman, C. R. & Burgess, A. W. (1991). Sexual Abuse of Children. In D. Cicchetti, & V. Carlson. (Eds.). *Child Maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (pp.95-125). Cambridge: Cambridge University Press.
- Haugaard, J. (2000). The challenge of defining child sexual abuse. *American Psychologist*, 55, 1036-1039.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery*. New York: Basic Books.
- Hobbs, C. J., Hanks, H.O. I., & Wyne, J. M. (1993). *Child abuse and neglect: A clinician's handbook*. Churchill Livingstone: Edinburgh.
- Kaya, B., & Sungur, M. (1998). Çocuk ve ergenlerde travma sonrası stress bozukluğu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9, 118-127.
- Kessler, B. L. (1999). A retrospective analysis of shame, dissociation and adult victimization in survivors of childhood sexual abuse. *Journal of Counseling Psychology*, 46, 335-341.
- Kinzl, J. F., Mangweth, B., Traweger, C., & Biebl, W. (1996). Sexual dysfunction in males: Significance of adverse childhood experiences. *Child Abuse and Neglect*, 20, 759-766.
- Levesque, R. J. R. (1994). Sex differences in the experience of child sexual victimization. *Journal of Family Violence*, 9, 357-369.
- Lisak, D. (1994). The psychological impact of sexual abuse: Content analysis of interviews with male survivors. *Journal of Traumatic Stress*, 7, 525-548.
- Malamuth, N. M., & Briere, J. (1986). Sexual violence in the media: Indirect effects on aggression against women. *Journal of Social Issues*, 42, 75-92.
- Mitchel, J. (1984). *Psikanaliz ve Feminizm*. İstanbul: Yaprak Yayınları.
- Mullen, P. E., & Flemming, J. (2002). Long-term effects of Child sexual abuse. *Issues in Child Prevention*, 9, 1-17.
- Mullen, P. E., Martin, J., Anderson, J. C., Roman, S. E., & Herbison, G. P. (1996). The long-term impact of physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *British Journal of Psychiatry*, 20, 7-22.
- Myers, M. F. (1986). Men sexually assaulted as adults and sexually molested as boys. *Archives of Sexual Behaviour*, 18, 203-215.
- Myers, J. E. B., Diedrich, S., Fincher, K. M., & Stern, R. (1999). Professional writing on child sexual abuse from 1900 to 1975: Dominant themes and impact of prosecution. *Child Maltreatment*, 3, 201-216.
- Ochberg, F. M. (1988). *Post-traumatic therapy and victims of violence*. New York: Brunner/Mazel.
- Plummer, C.A. (1993). Prevention is appropriate, prevention is successful. In R. J. Gelles, & D. R. Loseke (Eds.), *Current controversies on family violence*. California: Sage Publications.
- Polat, O. (2000). *Adli tıp kitabı*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Saywitz, K., Mannarino, A., Berliner, L., & Cohen, J. (2000). Treatment for sexually abused children and adolescents. *American Psychologist*, 55, 1040-1049.
- Scully, D. (1994). *Tecavüz: Cinsel şiddeti anlamak*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Solmaz-Korkut, S (1998). *Enest bir tabuya adli tıp yönünden bakış*. Adli Tıp Kurumu Uzmanlık Tezi, İstanbul.

- Sungur, M. (2002). *Travma sonrası stres bozukluğunun bilinmeyen yönleri*. Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Travma Sempozyumu. Kocaeli, 23-25 Eylül.
- Reiker, P. P., & Carmen, E. (1986). The victims to patient process: The disconfirmation and transformation of abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56, 360-370.
- Romans, S. E., Martin, J., & Mullen, P. E. (1997). Childhood sexual abuse and later psychological problems: Neither necessary, sufficient nor acting along. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 7, 327-338.
- Rosen, L. N., & Martin, L. (1998). Long-term effects of childhood maltreatment history on gender-related personality characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 22, 197-211.
- Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., & Murdock, T. (1992). A prospective examination of post-traumatic stress disorder in rape victims. *Journal of Traumatic Stress*, 5, 455-475.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı*. Ankara: Doruk Yayınevi
- Van der Kolk, B. A., & Fisler, R. (1995). Dissociation and the fragmentary nature of traumatic memories: Overview and exploratory study. *Journal of Traumatic Stress*, 8, 505-525.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet: Kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Yüksel, Ş. (1993). İncestin tanınması ve değerlendirilmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 30, 352-357.
- Yüksel, Ş. (2003). *Women as survivors*. The 8th European Conference on Traumatic Stress, Berlin, 22-25 Mayıs.
- Wallace, R. F (1999). *Family violence*. New York: A Viacom Comp.
- Williams, L. M. (1994). Recall of childhood trauma. A prospective study of women's memories of child sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 6, 1167-1176.
- Wurtele, S. K., & Miller-Perrin, C. L. (1993). *Preventing child sexual abuse: Sharing the responsibility*. Lincoln: University of Nebraska Press.